

PROKURATŪRAS PRAKSE ZAUDĒJUMU ATLĪDZINĀŠANĀ

Ģenerālprokuratūras
Personu un valsts tiesību
aizsardzības departamenta
prokurore Liene Januševska

Tiesiskais pamats

- Likums "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu",
- 27.04.2004. MK noteikumi Nr.433 "Iesniegumu iesniegšanas un izskatīšanas, lēmumu pieņemšanas, darba garantiju un sociālo garantiju atjaunošanas un zaudējumu atlīdzības izmaksas kārtība"
- 2013.gada 14.oktobra pavēle Nr.43 "Par likuma "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" izpildes kārtību"

Zaudējumu atlīdzināšana

2.pants. Zaudējumu atlīdzināšanas tiesiskais pamats.

Tiesiskais pamats nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai ir:

- 1) attaisnojošs tiesas spriedums neatkarīgi no attaisnošanas motīviem;
- 2) krimināllietas izbeigšana personu rehabilitējošu apstākļu dēļ;
- 3) administratīvā aresta atzīšana par nelikumīgu un administratīvās lietvedības izbeigšana.

Zaudējumu atlīdzināšana

3.pants. Zaudējumu atlīdzināšanas gadījumi

(1) Persona ir tiesīga prasīt zaudējumu atlīdzību šādos gadījumos:

- 1) tai piespriests kriminālsods, un tā šo sodu izcietusi;
- 2) tai piemērots drošības līdzeklis — apcietinājums vai mājas arests;
- 3) tā tikusi aizturēta Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā;
- 4) tai piemēroti Krimināllikumā paredzētie medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi;

Zaudējumu atlīdzināšana

3.pants. Zaudējumu atlīdzināšanas gadījumi

- 5) tā piespiedu kārtā ievietota ārstniecības iestādē Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā;
- 6) kā apsūdzētais krimināllietā tā atstādināta no amata;
- 7) tai piemērots administratīvais sods — administratīvais arests;
- 8) tā sakarā ar saukšanu pie kriminālatbildības izmantojusi zvērināta advokāta juridisko palīdzību.

Zaudējumu atlīdzināšana

3.pants. Zaudējumu atlīdzināšanas gadījumi

(2) Persona nav tiesīga saņemt zaudējumu atlīdzību, ja ir pierādīts, ka pirmstiesas izmeklēšanas vai iztiesāšanas gaitā tā apzināti uzņēmusies citas personas vainu vai citādi ar apzinātām darbībām izraisījusi tai nodarīto zaudējumu rašanos.

Lai persona sakarā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likumu varētu prasīt zaudējumu atlīdzību, ir jāpastāv gan Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 2.pantā noteiktajam tiesiskajam pamatam, gan Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta pirmajā daļā noteiktajam gadījumam.

Problēmas

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.pants zaudējumu atlīdzināšanas gadījumi – persona ir tiesīga prasīt zaudējumu atlīdzību, ja

6) tā kā apsūdzētais atstādināta no amata;

8) tā sakarā ar saukšanu pie kriminālatbildības izmantojusi zvērīnāta advokāta juridisko palīdzību.

Problēmas

2005.gadā pieņemts Kriminālprocesa likums 61.pants (3) - no brīža, kad persona tiek iesaistīta procesuālās darbības veikšanā vai procesa virzītājs atklātībai darījis zināmu informāciju par kriminālprocesa uzsākšanu pret to, tā iegūst procesuālās tiesības uz aizstāvību.

- Persona pret kuru uzsākts kriminālprocess
- Aizdomās turētais
- Apsūdzētais

2011.gada 21.jūnija lēmums lietā SKA -781/2011

...pieteicēja nav tikusi saukta pie kriminālatbildības, neizpildās Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta pirmās daļas 8.punktā noteiktais gadījums. Fakts, ka pieteicēja ir tikusi atzīta par aizdomās turēto kriminālprocesa ietvaros un ir izmantojusi zvērīnāta advokāta juridisko palīdzību, nedod tiesības personai prasīt zaudējumu atlīdzību saskaņā ar Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 3.panta pirmās daļas 8.punktu.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 241.panta (2) drošības līdzekli kā procesuālo piespiedu līdzekli piemēro aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, ja ir pamats uzskatīt, ka attiecīgā persona turpinās noziedzīgas darbības, traucēs pirmstiesas kriminālprocesu vai tiesu, vai izvairīsies no šā procesa vai tiesas.

241.pants. Drošības līdzekļi
(1) 3) noteikts nodarbošanās aizliegums

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta 7.punkts – atlīdzināmi izdevumi par juridisko palīdzību, ko sniedzis zvērīnāts advokāts, bet ne vairāk kā noteiktās taksēs apjomā.

AT Senāta 2012.gada spriedums lietā SKA 213-2012

“Atšķirībā no valsts atbildības privāttiesību jomā, valsts atbildība publisko tiesību jomā nav absolūta, tā tiek ierobežota. Maksājumi, kas pārsniedz takses apmēru ir ārpus atbilstīgā atlīdzinājuma robežām un pieteicēja paša ziņā ir uzņemties šādus zaudējumus bez pašāvības uz to atlīdzināšanu. Pieteicējam savu zināšanu un praktisko iespēju robežās jādara viss iespējamais, lai samazinātu savus zaudējumus, bet valstij nav jāatlīdzina zaudējumi, kurus persona varēja novērst”

Morālā kaitējuma atlīdzināšana

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 5.pants. Nemantisko zaudējumu atlīdzināšana

(1) Ja ziņas par šā likuma 3.pantā paredzētajiem zaudējumu atlīdzināšanas gadījumiem tikušas atspoguļotas masu saziņas līdzekļos, tad pēc personas vēlēšanās tās ir atsaucamas, kad radies šā likuma 2.pantā paredzētais zaudējumu atlīdzināšanas tiesiskais pamats.

(2) Personai, attiecībā uz kuru taisīts attaisnojošs spriedums, atjaunojamas tās tiesības, militārās dienesta pakāpes un speciālie nosaukumi, kā arī ordeņi, medaļas, goda raksti un goda nosaukumi, kas tai bija atņemti saskaņā ar notiesājošo spriedumu.

Morālā kaitējuma atlīdzināšana

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 5.pants. Nemantisko zaudējumu atlīdzināšana

(3) Personai ir tiesības celt prasību par tāda morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas neikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā. Tā izskatāma tiesā civilprasības kārtībā.

Morālā kaitējuma atlīdzināšana

Civillikuma 1635.p - Ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušu nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

AT Senāta 2013.gada 31.oktobra spriedums SKC 452/2013

- Vienotas likmes, uz kuru pamata noteikt atlīdzību par morālo kaitējumu nepastāv, tāpēc atlīdzības apmērs nosakāms katrā konkrētā gadījumā pēc tiesas ieskata, vadoties pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem, kā to paredz Civillikuma 5.pants.
- Nosakot atlīdzinājuma apmēru, ir jāņem vērā kaitējuma raksturs, tā nodarīšanas apstākļi un sekas, kā arī citi būtiski apstākļi. Turklāt salīdzināmos apstākļos atlīdzinājumam jābūt līdzīgam.
- Kā kritēriji atlīdzības apmēra noteikšanai ir vērā ņemami tiesas spriedumi citās lietās, kas veido vienveidīgu tiesu praksi.

Nepamatoti ierobežota brīvība

- Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 17.06.2013. spriedums lietā Nr.CA-2045-13/28 - atlīdzība Ls 200 apmērā personai par 32 dienu nepamatoti piemēroto drošības līdzekli - apcietinājumu.
- Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 17.10.2012. spriedums lietā Nr.CA-2382-12/31 - atlīdzība Ls 300 apmērā personai par 2 mēnešu un 24 dienu nepamatoti piemēroto drošības līdzekli - apcietinājumu.
- Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2.04.2012. spriedums lietā Nr.CA-1023/18 - atlīdzība Ls 1000 par vairāk kā gadu atrašanos apcietinājumā.

Ja bijusi ierobežota personas brīvība, prezumējam, ka morālais kaitējums nodarīts

Morālais kaitējums sakarā ar ne tikai brīvības ierobežošanu, bet arī ar citu personas tiesību un ar likumu aizsargāto interešu aizskārumu

- AT Civillietu tiesu palātas 2010.gada 9.februāra spriedums lietā PAC-168 – personai sakarā ar krimināllietas ierosināšanu un vēlāku attaisnošanu (kriminālprocesa ilgums 11 gadi), par publikācijām presē – morālā kaitējuma atlīdzība Ls 10 000,00.
- Rīgas apgabaltiesu Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 4.aprīļa spriedums – morālā kaitējuma atlīdzība Ls 10'000,00 (kriminālprocesa ilgums 12 gadi, piecus mēnešus persona atradās apcietinājumā) AT Senāts 2012.gada 29.augustā spriedumu atstāja negrozītu (SKC-459/2012).

Morālais kaitējums sakarā ar ne tikai brīvības ierobežošanu, bet arī ar citu personas tiesību un ar likumu aizsargāto interešu aizskārumu

- Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija 2013.gada 10.aprīlī lietā Nr.C32392411 CA-1177/18 2013.g. nolēma piedzīt morālā kaitējuma atlīdzību LVL 1000,00 – persona aizturēta uz 24 st. atspoguļots masu informācijas līdzekļos. 2014.gada 19.novembrī kasācijas tiesvedību ierosināt atteikts.

Problēmas

Termini, atbildētājs, kritēriji

Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 1.pants

(2)Izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas rīcība ir nelikumīga, ja tā pārkāpusi materiālo vai procesuālo tiesību normas;

(3)Izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas rīcība ir nepamatota šī likuma izpratnē, ja tās lēmums pieņemšanas brīdī ir atbildis materiālo un procesuālo tiesību normām, taču vēlāk radies likuma 2.pantā paredzētais tiesiskais pamats .

Problēmas

2013. gada 31.oktobra spriedums lietā Nr. SKC-452/2013

Senāts jau 29.05.2014. lietā Nr.SK-651 izteicis viedokli, ka atbilstīga un samērīga morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšanai saskaņā ar zaudējuma atlīdzināšanas likuma, tiesai jāvadās no Civillikuma 5.panta noteikumiem, kā arī iespējams izmantot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.pantā (personiskā un morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšana) noteiktos atlīdzības apmērus.

Problēmas

Senāts secināja, ka apelācijas instances tiesa pamatoti atzinusi, ka Latvijā nav likumu, kas noteiktu vienotus kritērijus, pēc kuriem nosakāms morālā kaitējuma atlīdzības apmērs, tomēr tiesa, nosakot morāla kaitējuma atlīdzības apmēru, klūdaini kā vienīgo kritēriju izmantojusi Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumu. (31.10.2013. SKC - 452/2013)

Problēmas

- Kriminālprocesa pamatprincips – obligātums Amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats ir pienākums savas kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz Krimināllikumā paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam (6. p.)
- 29 pants – izmeklētājam ir pienākums veikt izmeklēšanas darbības, lai noskaidrotu, vai noticis noziedzīgs nodarījums, kas to izdarījis, vai kādai personai par to krimināltiesiski jāatbild, noskaidrot šo personu un iegūt pierādījumus, kas dod pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības.

AT Civillietu departaments ir atzinis, ka tas ka procesa virzītāja darbības nav realizējušās kriminālvajāšanas uzsākšanā vai citās procesuālās konsekvencēs, pašas par sevi neliecina par procesa virzītāja vainojamību civiltiesiskā nozīmē. Civillikuma astotās nodaļas (zaudējumi un to atlīdzība) normu piemērošana attiecībā pret procesa virzītājiem varētu paralizēt pirmstiesas kriminālprocesa sekmīgu virzību un apdraudēt valsts cīņu pret noziedzību kopumā. (SKC 81/2014 29.04.2014.)

**Paldies par
uzmanību!**